

# DEBATT

## FAMILJEBESKATTNINGEN

*Av sekreterare GÖRAN ELGFELT*

I hela västerlandet torde det vara en allmänt omfattad princip, att den direkta skatten bör utgå efter förmåga. Ju hårdare och ju progressivare skattestrycket blir desto väsentligare blir det att avsteg inte göres från denna princip. Emellertid finnes ingen god mätare på en persons skatteförmåga. De två mätare man främst har att välja på är inkomsten och konsumtionen. Den årliga inkomsten ger emellertid inte upplysning om hur en persons inkomster fördelar sig under hans livstid. Inkomsten ger heller ingen upplysning om hur många personer som måste försörjas av densamma. Inte heller konsumtionen ger någon god upplysning, då ju en hög konsumtion kan vara föranledd antingen av en persons lyxkonsumtion eller av livets nödtorft för många personer. I de allra flesta länder har man valt, att lägga inkomsten till grund för skatten, vilket även har skett i vårt land.

I någon mån tar vårt skattesystem hänsyn till den olika försörjningsbörda som kan åvila personer med samma inkomst. Sålunda har man olika skatteskalor för äkta makar och för ensamstående. Därtill är ortsavdraget för äkta makar dubbelt så stort som det för ensamstående. Med undantag för det statliga barnbidraget tas emellertid ingen som helst hänsyn till den extrabelastning i försörjningshänseende som barnen utgör. Sverige torde vara det enda västerländska land med inkomstbeskattning, där någon sådan hänsyn inte tas. Även i vårt land tog

man dock före barnbidragsreformen hänsyn till barnens betydelse, när det gällde att fastställa skatteförmågan. Detta skedde genom särskilda barnavdrag, som visserligen var otillräckliga i det stora flertalet fall, men som dock innebar ett erkännande av principen.

Vid en omläggning av familjebeskattningen, är den första fråga man måste ta ställning till, vid vilken nivå existensminimum bör sättas. Att en inkomst som endast nödtorftigt förslår till det allra oundgängligaste livsuppehälle inte bör beskattas, torde väl alla vara i princip eniga om. Denna princip är emellertid endast mycket ofullständigt genomförd i vårt skattesystem.

Meningen är att ortsavdragen skall täcka existensminimum, ingen tror dock på allvar att en människa kan leva på en inkomst av 2 000 kronor i högsta dyrortsklass, eller att två personer kan leva på en inkomst av 4 000 kronor. Att vårt system över huvudtaget fungerar, trots att inkomster över dessa mycket små belopp i princip beskattas, beror helt enkelt på möjligheten att få förhöjt ortsavdrag i vissa fall, att få skatten efterskönt på grund av nedsatt skatteförmåga, samt på att socialvården här får träda in hjälpande. En höjning av ortsavdragen, så att dessa kommer att motsvara ett verkligt existensminimum, skulle sålunda inte innebära någon egentlig kostnad för samhället. Det torde vara skäligen att anta att existensminimum för en ensamstående inte understiger

4 000 kronor om året. Med utgångspunkt från detta belopp bör sedan existensminimum fastställas för familjer av olika storlek.

För att möjliggöra en jämförelse av försörjningsbördan mellan ensamstående och familjer av olika storlek, bör en utredning företagas, om hur mycket högre levnadskostnaderna är för två vuxna personer tillsammans än för en ensamstående. Vidare bör utredas hur mycket dessa kostnader ytterligare stiger vid tillkomsten av barn. Låt oss här i exemplifieringssyfte utgå från att levnadskostnaderna för två äkta makar är 60% högre än för en ensamstående samt att varje barn därtill i medeltal ökar levnadskostnaderna med 40%. Två äkta makar skulle då utgöra 1,6 konsumtionsenheter, medan makar med ett barn skulle utgöra 2 konsumtionsenheter, makar med två barn 2,4 konsumtionsenheter etc. Om detta skulle tillämpas på en beräkning av existensminimum, så innebure det att en ensamstående enligt ovan hade ett ortsavdrag på 4 000 kr, två äkta makar på 6 400, makar med ett barn 8 000, makar med två barn 9 600 kr etc.

För dem, vars inkomster inte kommer att uppgå till här antydda belopp skulle sociala åtgärder av olika slag fortfarande bli aktuella. Av denna anledning borde självfallet det nuvarande barnbidraget bibehållas för alla dem, vars inkomst inte fyller existensminimum. Om skattesystemet sedan bestode av en proportionell skatt vore härmed all rättfärdighet tillgodosedd. Om däremot skattesystemet är progressivt såsom hos oss, är det dessutom nödvändigt med en progressionsutjämning om skatterättvisa skall råda mellan hushåll av olika storlek.

Hela detta familjebeskattningsystem måste bygga på en sambeskattning av familjerna. Familjens beskattningsbara inkomst, familjemedlemmarnas

sammanlagda inkomst minskat med avdragen för existensminimum, divideras med det antal konsumtionsenheter som motsvarar familjens storlek. Genom denna åtgärd får man fram den inkomst som hos en ensamstående medger samma levnadsstandard som hos den ifrågavarande familjen. Denna familj bör rimligtvis beskattas med exakt samma skatteprocent som den ensamstående man jämför med. Man går sedan in i skatteskalan för ensamstående på den så framtagna inkomsten och får fram ett visst skattebelopp. Detta skattebelopp bör sedan återigen multipliceras med familjens konsumtionsenhetstal. Genom den sista multiplikationen blir familjen beskattad för hela sin inkomst, men med proportionellt samma skatt som den ensamstående med samma standard som familjen. Ett exempel må tjäna till belysning av den skisserade metoden. En enbarnsfamilj har en sammanlagd taxerad inkomst av 28 000 kronor. Avdraget för existensminimum är enligt ovan 8 000 kronor och den beskattningsbara inkomsten således 20 000 kronor. Denna skall divideras med familjens konsumtionsenhetstal 2 ( $1 + 0,6 + 0,4$ ). Detta ger till resultat 10 000 kronor. Skattebeloppet på en sådan inkomst framtages ur skattetabellen, varefter det funna skattebeloppet multipliceras med konsumtionsenhetstalet 2, varvid skatten för familjen erhålles. Genom ett dylikt system skulle man undgå den nuvarande orimligheten, att barnfamiljer betalar en mycket högre procentandel av sin inkomst i skatt än en ensamstående eller två äkta makar utan barn med en inkomst som medger samma levnadsstandard som familjen ifråga.

Under förutsättning att man lyckades finna ett absolut korrekt jämförelsetal för vad varje persons försörjning i en familj kostar i förhållande till en ensamståendes försörjning, att alltså

konsumtionsenheterna var rätt beräknade, skulle man med ett system av ovan skisserade typ uppnå fullständig skatterättvisa. Emellertid är det uppenbart att man här som eljest inom beskattningen måste räkna med approximativa medelvärden. De avvikelser man riskerar att få från det beräknade konsumtionsenhetsmedelvärdet är i huvudsak av två slag. Det ena är att barn i olika åldrar uppenbart kostar olika mycket i försörjning. Detta skulle emellertid till största delen kunna lösas genom att man fastställde barnens konsumtionsenhetstal till olika värden under förslagsvis tre olika åldersperioder. Detta skulle givetvis något komplicera taxeringsarbetet, liksom skattesystemet i sin helhet, men måhända vore en sådan komplikation värd att ta med hänsyn till den större rättvisa som härigenom skulle uppnås. Den andra anledningen till mer avsevärda skillnader mellan de funna medelvärdena och de verkliga kostnaderna torde vara att den procentuella ökningen av levnadskostnaderna när en familj utökas med ytterligare en vuxen person eller ett barn, är olika i skilda inkomstskikt. Detta problem skulle man dock mycket lätt kunna ta hänsyn till, genom att använda olika konsumtionsenhetsvärden vid beräkningen av existensminimibeloppen och för de konsumtionsenheter som ligger till grund för skattens beräkning. Dessa senare får ju betydelse för i första hand medelhöga och höga inkomster.

Man kan fråga sig vilka anledningarna är till att ett mot barnfamiljerna så uppenbart orättvist skattesystem som vårt icke reviderats? De tre viktigaste skälen torde vara följande. En revision skulle utan tvekan medföra en komplicering av skattesystemet. En ständig strävan till förenkling av skatterna har därför verkat hämmande. Ett statsfinansiellt skäl har

säkerligen också medverkat. Det är tämligen säkert att en familjeförsörjare på skattehöjningar reagerar med att öka sina inkomster genom extra arbete eller annorledes för att kunna klara familjens försörjning. En ensamstående med hyggliga inkomster för vilken skatten höjs reagerar däremot lätt i rakt motsatt riktning. Han finner det snarast motiverat att sänka sina inkomster då den konsumtionsökning vederbörande kan unna sig vid en ökad arbetsinsats inte står i rimlig proportion till denna insats. Det nuvarande skattesystemet utnyttjar således hänsynslöst den ansvarige familjeförsörjarens strävan att klara uppehållet för dem som är beroende av honom. Att detta är en fördel ur statsfinansiell och måhända även ur samhälls-ekonomisk synvinkel är väl obestridligt, men det torde vara helt förkastligt från humanitär och moralisk synpunkt. Även politiska skäl har säkerligen medverkat. Socialdemokraterna har visat mycket litet intresse att åstadkomma skatterättvisa i annat än de breda inkomstskikten. I de högre inkomstskikt, där det nuvarande systemets nackdelar och orättvisor främst ger sig till känna, har man från socialdemokratiskt håll framförallt varit intresserad av att få ut maximal skatteuppbörd, medan man bortsett från om detta uttag fördelats rättvist mellan de högre inkomsttagarna inbördes. Samtidigt har högerpartiet varit så fixerat på att åstadkomma en sänkning av skatteskalorna, att man blundat för de bestående orättvisorna i systemet. Man har på högerhåll t. o. m. gått så långt att man motiverat en ytterligare försämring av barnfamiljernas ställning med nödvändigheten av att sänka skatten för ensamstående och familjer utan barn som redan nu är gynnade av skattesystemet.

Det är min bestämda uppfattning att innan man överhuvudtaget börjar dis-

kutera en ändring eller omfördelning av skattetrycket, måste man lösa de mera uppseendeväckande orättvisorna i det nuvarande systemet, och dit hör förvisso familjebeskattningen. Att en utjämning av barnfamiljernas skattetryck till paritet med andra gruppers måste gå före varje generell skattesänkning är redan sagt och torde vara självklart. Inte heller torde det vara rimligt att, innan en revision av familjebeskattningen har genomförts, diskutera den på senaste tiden mycket

aktuella frågan om en omfördelning av skattetrycket från direkta till indirekta skatter, dvs. i första hand en sänkning av den direkta skatten finansierad genom en bibehållen eller t. o. m. ökad allmän omsättningsskatt. En sådan omfördelning skulle ju nämligen ytterligare försvåra barnfamiljernas situation, då dessa i förhållande till sin inkomst på grund av sin högre försörjningsbörda är tvungna att hålla en högre konsumtion än andra.

*Göran Elgfelt.*